

'hal nélküli tó'). E nevek létrejöttét a szerző a következőképpen értelmezi: számolhatunk azzal, hogy egy csoportba tartozó objektumokat (pl. egymáshoz közel eső tavakat) egy közös néven (pl. *Jokilampi* 'folyó tavacska') említenek, majd amikor szükségessé válik, hogy az egyes entitásokra külön-külön utaljunk, a név is szétválik: pl. *Ylimmäinen Jokilampi* 'felső folyó tavacska', *Keskimmäinen Jokilampi* 'középső folyó tavacska' és *Alimmäinen Jokilampi* 'alsó folyó tavacska'. Más kontextusban azonban megjegyzi azt is a szerző, hogy a szerkezet alapjául szolgáló névnek (az alapnévnek) nem feltétlenül kell referenciával rendelkeznie.

Emellett a régi név megjelenhet alaptagként is, mely előtt módosító szerepű elem áll (*Väärälampi* 'görbe tavacska' → *Pieni Väärälampi* 'kis görbe tavacska'). Ebben az esetben egy kevésbé jelentős hely megnevezésére egy nagyobb jelentőséggel bíró objektum meghatározó előtaggal kiegészült elnevezését használják. E névadási folyamat azonban hatással lehet a kiindulásul szolgáló névre is, az eredeti név ugyanis szintén kaphat a másik név előtagjához illő névrészt (pl. *Iso Väärälampi* 'nagy görbe tavacska').

3. Doktori disszertációjában ANTTI LEINO arra vállalkozott, hogy a névmodellek és az analógia hatását az újonnan keletkezett nevekben bemutassa. Ehhez a számítógépes adatfeldolgozás, a statisztika és a radikális konstrukciós grammatika eszközeit alkalmazta. Ez a kombinált módszer eredményes lehet abban, hogy még jobban megismerhessük az analógián alapuló mechanizmusokat, azonban nem zárja ki a korábbi megközelítési módok létjogosultságát sem. A névadás maga ugyanis igen összetett jelenség, a kognitív szempont ennek a mozaiknak csupán egyetlen darabját jelenti.

A szerzőnek az a módszere ugyanakkor, hogy az egyes neveket csupán azoknak a neveknek a körében vizsgálja, amelyek közvetlenül hatottak/hathattak a létrejöttükre, nem minden esetben mutatkozik célszerű szűkítésnek. Megítélésem szerint ugyanis érdemes lenne a kérdést a teljes helynévrendszer szempontjából is megvizsgálni, hiszen nyilvánvaló, hogy a helynévrendszer egésze hatással van, vagy legalábbis hatással lehet az újonnan létrejövő nevekre. Az egyes nevek esetében továbbá a történetiség kérdését is érdemes lenne tekintetbe venni, ez az aspektus ugyanis még jobban megvilágíthatja a nevek alakulásmódját.

GYÖRFFY ERZSÉBET

**GYÖRFFY, ERZSÉBET: SIMILARITIES AND DISSIMILARITIES
BETWEEN SWEDISH AND HUNGARIAN HYDRONYMS**

[Hasonlóságok és különbségek a magyar és svéd víznevek között]

Uppsala Universitet, Uppsala, 2008. 50 lap

GYÖRFFY ERZSÉBET két külön nyelvcsaládba tartozó nyelv vízneveit veti össze munkájában, kitérve a magyar és svéd víznevek hasonlóságainak és eltéréseinek bemutatására. A tanulmány fő célja a magyar és svéd víznevek keletkezésének vizsgálata és tipologizálása.

A tanulmány első részében a szerző – HOFFMANN ISTVÁN „Helynevek nyelvi elemzése” (Debrecen, 1993) című munkája alapján – a helynevek, ezen belül a víznevek szerkezeti elemzésekor használt fontosabb alapfogalmakat vázolja fel, hiszen a dolgozat fő részében taglalt összehasonlítás alapjául ez a rendszer szolgál, a HOFFMANN által kidolgozott történeti helynévtipológia rendszere azonban a svéd névtanban nem ismert.

A keletkezéstörténeti vizsgálat során először a szintagmatikus összetétellel keletkezett víznevekre tér ki a szerző. A mellérendelő szerkezetből alakult víznevekre sem a magyar, sem a svéd víznévtárban nem könnyű példát találni. A minőségjelzős szerkezeteken alapuló nevek csoportja mindkét nyelv vízneveire jellemző sajátosság, míg a mennyiségjelzős szerkezetek használatára kevés példa adódik a svédben és a magyarban egyaránt. A tanulmány rámutat arra, hogy sok esetben a mennyiségjelzős szerkezeteket minőségjelzős összetételekként is értelmezhetjük. A birtokos jelzős szerkezetű víznevek taglalását a dolgozat részletesen tárgyalja. Mindkét nyelvben mutatkozik példa arra, amikor a víznév csak alakilag tartalmaz birtokos szerkezetet, funkcionális-szemantikai szempontból azonban az adott nevet másként kell értelmezni. Mindemellett nagy számban vannak mindkét nyelvben olyan szerkezetek is, amelyekben a birtokos szerkezet valóban a birtoklás kifejezője.

A skandináv országokban a tó- és folyónevek között gyakran találunk névpárokat. Svédország sajátos földrajzi adottságaiból kifolyólag valószínűleg sok esetben a folyónév volt az eredeti név, ezt követte a tónév megjelenése. Ennek megítélésében a nyelvészeknek sok esetben nyelvészetén kívüli tényekre kell támaszkodniuk.

Egy másik sajátos típusa a svéd névtáraknak a *-längen* utótagú nevek csoportja. STAFFAN FRIDELL kutatási eredményeire hagyatkozva a szerző rámutat arra, hogy a *-längen* utótag a *langer* ’hosszú’ melléknév lexikalizált alakja, amely annak ellenére, hogy a svédben produktív képzővé vált, nem a svéd nyelvhez tartozó szó, pusztán mint tulajdonnévképzőt tartják számon.

A morfológiai szerkesztéssel alkotott magyar víznevek közt GYÖRFFY ERZSÉBET főleg az *-s*, *-d* ~ *-g* képzők szerepét hangsúlyozza. A svéd víznevek egyik legnépesebb csoportja a különféle képzőkkel létrehozott víznevek kategóriája. ELOF HELLIQUIST a svéd tónevek vizsgálatakor a 20. század első évtizedében végzett kutatásai eredményeként 23 különböző képzőt különített el, igaz, az utóbbi száz évben írásait többen bírálták.

A morfológiai szerkesztéssel keletkezett víznevek esetében a szerző részletesen elemzi a magyar és svéd víznévanyag különbözőségeit és hasonlóságait. Elsőként a nevekben előforduló képzők számát említi. A magyar *-s* és *-d* denominális képzőkkel szemben a svédben produktív helynévképzők deverbális képzőként is megjelenhetnek. Hasonlóan a magyarhoz, a svéd víznevek létrehozásában szerepet játszó képzők is megtalálhatók más típusú nevekben, például településnevekben vagy helynevekben. Az egyes képzők vizsgálata a víznevek rétegződésében is segítségül szolgálhat, ha ismert, hogy az adott képző a nyelvtörténet mely periódusában volt produktív.

A jelentésbeli névalkotás vizsgálatakor GYÖRFFY ERZSÉBET a magyar és svéd terminológia különbözőségei miatt eltér HOFFMANN tipológiájától. Az első fő csoportot a közszókból alakult víznevek képezik. A megnevezés nyelvi eszköze alapján találhatunk jelentéshasadással, névátvitellel, metonímiával keletkezett vízneveket. A második csoportba tartoznak a névből keletkezett víznevek. A skandináv névtan elkülöníti az alakilag elsődleges és másodlagos nevek csoportját annak alapján, hogy közszókból vagy tulajdonnévből keletkezett névről van-e szó. Az indukciós névadás a magyar névalkotásra

nem jellemező, a svéd víznevek között viszont az ily módon keletkezett víznevekre is találhatunk példát. A jelentésbővüléssel és jelentésszűküléssel keletkezett víznevekre kevés példa hozható fel a magyar nyelvből, ellenben a svéd víznevek között számos ilyen példára bukkanhatunk.

A szerkezeti változással alakult víznevek esetében mind a magyar, mind a svéd történeti névtan egyik problematikus pontja az ellipszis és a kiegészülés kérdése. Emellett mindkét nyelv víznevei között találunk példát redukcióra és bővülésre is. A lehetséges szerkezeti változások összetettségét a szerző mindkét nyelvből vett példákön részletesen, ábrákon keresztül mutatja be. A deetimologizáció és a népetimológia kérdésének bemutatása HOFFMANN fent említett munkáján alapszik.

A tanulmány utolsó fejezete a névátvétel kérdésével foglalkozik. A szerző ugyan csak HOFFMANN alapján megkülönböztet tiszta átvételeket és tükörneveket. Rámutat arra, hogy néhány magyar víznév indoeurópai előzményre megy vissza; ez párhuzamba állítható a svédben található régi víznevek csoportjával. GYÖRFFY ERZSÉBET tanulmányának záró részében említést tesz a svédben található finnugor eredetű víznevekről, megjelölve azokat a svéd és magyar munkákat, amelyekben a nyelvészek részletesen foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

FÖLDI GÁBOR

A NÉVTANI ÉRTESEITŐ SZERKESZTŐSÉGÉBE BEÉRKEZETT, KÉSŐBB ISMERTETENDŐ MAGYAR NÉVTANI KIADVÁNYOK

- BURA LÁSZLÓ: *Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) I–II. kötet*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2008. 417 + 411 lap.
- SZABÓ JÓZSEF: *A török hódoltság néprajzi és nyelvi maradványai földrajzi neveinkben*. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 2008. 201 lap.
- HOFFMANN, ISTVÁN – TÓTH, VALÉRIA eds.: *Onomastica Uralica 7*. Debrecen–Helsinki, 2008. 168 lap.
- BAUKO JÁNOS: *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra–Budapest, 2009. 228 lap.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT: *Keresztnevek enciklopédiája*. A leggyakoribb női és férfinevek. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2009. 439 lap.
- FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk.: *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2009. 412 lap.
- HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk.: *Helynévtörténeti tanulmányok 4*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 15. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen, 2009. 193 lap.
- Győr-Moson-Sopron megye földrajzi nevei II. A Győri járás*. Közzétette ÁBRAHÁM IMRE – UNTI MÁRIA. Szerkesztette UNTI MÁRIA – VARGA JÓZSEFNÉ. Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar. Győr, 2009. 363 lap + CD melléklet.